

Sygn. akt III AUa 1231/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Mazur
Sędziowie:	SSA Grażyna Horbulewicz SSA Michał Bober (spr.)
Protokolant:	Wioletta Blach

po rozpoznaniu w dniu 20 lutego 2013 r. w Gdańsku

sprawy A. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o wstrzymanie wypłaty renty rodzinnej i o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji A. J.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 27 kwietnia 2012 r., sygn. akt VIII U 148/12

oddala apelację.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca odwołał się od dwóch decyzji organu rentowego:

- decyzji wstrzymującej wypłatę renty rodzinnej ubezpieczonemu A. J. od dnia 1 grudnia 2011 r., z uwagi na osiągnięcie dodatkowego przychodu oraz

- decyzji zobowiązującej ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 maja 2011 r. do 30 listopada 2011 r. w kwocie 5097,26 zł wraz z odsetkami.

W odpowiedzi na powyższe odwołania organ rentowy wniósł o ich oddalenie.

Sąd Okręgowy zaskarżonym wyrokiem oddalił odwołania opierając rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach i rozważaniach:

Decyzją z dnia 13 lipca 1998 r. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przyznał ubezpieczonej M. J., jako opiekunowi małoletniego syna A., w drodze wyjątku rentę rodzinną po zmarłym ojcu, począwszy od dnia 1 lipca 1998 r. Z uwagi na

fakt, iż w dniu (...). wnioskodawca kończył 18 rok życia pozwany pismem z dnia 24 maja 2007 r., poinformował go, że renta rodzinna będzie jemu wypłacana. Do tego pisma dołączone zostało kolejne pismo, z tej samej daty, informujące, że „świadczenie przyznane przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w drodze wyjątku nie przysługuje w razie osiągnięcia przychodu z tytułu wykonywanej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności. W związku z powyższym niezależnie od daty, od której przyznano świadczenie wyjątkowe, osiągnięcie przychodów spowoduje wstrzymanie przez organ rentowy renty przyznanej w drodze wyjątku na podstawie art. 134 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 101 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Doręczenia pisma ubezpieczonemu nastąpiło w dniu 12 czerwca 2007 r. Decyzją z dnia 17 września 2007 r. organ rentowy przyznał ubezpieczonemu A. J. prawo do renty rodzinnej w drodze wyjątku od dnia 1 października 2007 r. Powyższe świadczenie przysługiwało ubezpieczonemu, na podstawie kolejnych decyzji Prezesa ZUS do dnia 16 listopada 2011 r. Decyzje zawierały w punkcie VII pkt 1 pouczenie o obowiązku powiadomienia organu rentowego o osiągnięciu przychodu oraz o jego wysokości. Bezspornym jest, iż ubezpieczony od dnia 4 maja 2011 r. wykonuje pracę zarobkową w przedsiębiorstwie (...) sp. z o.o. W związku z powyższym, zaskarżoną w niniejszym postępowaniu decyzją z dnia 30 listopada 2011 r. organ rentowy wstrzymał wypłatę renty rodzinnej ubezpieczonemu A. J. od dnia 1 grudnia 2011 r., z uwagi na osiągnięcie dodatkowego przychodu. Następnie, kolejną zaskarżoną w niniejszej sprawie decyzją z dnia 7 grudnia 2011 r. organ rentowy zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 maja 2011 r. do 30 listopada 2011 r. w kwocie 5097,26 zł wraz z odsetkami od dnia 26 maja 2011 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 188,03 zł.

Spór w przedmiotowej sprawie sprowadzał się w istocie do ustalenia, czy pozwany organ rentowy zasadnie wstrzymał wnioskodawcy wypłatę renty rodzinnej i zobowiązał go jej do zwrotu jako nienależnie pobranej za okres od 1 maja 2011 r. do 30 listopada 2011 r. w kwocie 5097,26 zł wraz z odsetkami od dnia 26 maja 2011 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 188,03 zł.

Wnioskodawca przyznał fakt pobierania renty rodzinnej w okresie objętym sporem – potwierdził, że wykonuje pracę zarobkową od dnia 4 maja 2011 r., wskazywał jednak, że nie miał świadomości, że w przypadku osiągnięcia jakiegokolwiek dochodu następuje wstrzymanie wypłaty renty rodzinnej.

W myśl art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się:

1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. 1998 r. nr 137, poz. 887 ze zm.), osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Stosownie do treści ust. 2 pkt 1 cytowanego przepisu, za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

W związku z cytowanymi przepisami zwrotowi podlegają jedynie świadczenia pobrane nienależnie. Aby organ rentowy mógł skutecznie domagać się od ubezpieczonego zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, musi więc wykazać, że ubezpieczony był prawidłowo pouczony o okolicznościach powodujących brak prawa do tego świadczenia.

W niniejszej sprawie kwestią istotną dla rozstrzygnięcia sprawy pozostawało, czy ubezpieczony został skutecznie pouczony o ustaniu prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku w razie podjęcia pracy zarobkowej. Osoba, której umożliwiono zapoznanie się ze stosowną informacją (pouczeniem), nie może zasłaniać się okolicznością

faktycznego braku zapoznania się z tą informacją. W ocenie Sądu, ubezpieczony został skutecznie pouczony o ustaniu prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku w razie podjęcia pracy zarobkowej. Na szczególne zwrócenie uwagi zasługuje treść pisma z dnia 25 maja 2007r., w którym jest mowa o prawie do świadczenia przyznanego w drodze wyjątku i o wstrzymaniu jego wypłaty w razie osiągnięcia przychodu. Skarżący odbiór tego pisma potwierdził własnoręcznie. Zauważyć należy również, iż pouczenia o konieczności zawiadomienia organu rentowego o osiągnięciu przychodu zawierały pouczenia zawarte w decyzjach z dnia 17 września 2007 r., z dnia 10 września 2009 r., z dnia 11 września 2010 r., decyzji z dnia 3 listopada 2010 r. oraz decyzji z dnia 14 września 2011 r

Jak wynika ze zgromadzonego w niniejszej sprawie materiału dowodowego ubezpieczony od dnia 4 maja 2011 r. wykonywał pracę zarobkową osiągając przychód, o czym nie poinformował organu rentowego. Reasumując, skoro wnioskodawca został prawidłowo pouczony o okolicznościach wstrzymania prawa do renty rodzinnej, pobrane przez niego świadczenie w spornym okresie należało uznać jako nienależne. Skarżący miał obowiązek powiadomienia organu rentowego o podjęciu zatrudnienia i o osiąganym dochodzie. Zgodnie z w/w przepisami świadczenie nienależnie pobrane podlega zwrotowi.

Apelację od wyroku wywiódł wnioskodawca wnosząc o zmianę wyroku w sprawie wstrzymania renty oraz zwrotu pobranych świadczeń.

W uzasadnieniu apelacji wnioskodawca zarzucił organowi rentowemu brak należytego pouczenia o okolicznościach skutkujących ustaniem prawa do świadczenia oraz oparcie rozstrzygnięcia na uchylonych przepisach.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie i jako taka została oddalona.

Sąd I instancji dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, zaś wnioski płynące z tych ustaleń musiały prowadzić do oddalenia odwołania. Jakkolwiek niepełna argumentacja dotycząca zasad powodujących ustanie prawa do świadczenia przyznanego w drodze wyjątku wymaga uzupełnienia, niemniej jednak co do zasady rozważania Sądu są prawidłowe i skutkowały prawidłowymi wnioskami, które Sąd Apelacyjny podziela w całej rozciągłości.

W odniesieniu do decyzji wstrzymującej wypłatę świadczenia:

Aby prawidłowo ocenić, czy w konkretnych okolicznościach prawo do świadczenia wyjątkowego ustało, należy odnieść się do treści przepisu art.83 ust.1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jt.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.) określającego zasady przyznawania świadczeń w drodze wyjątku. Stosownie do wskazanego przepisu Ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.

Prawo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych (w tym przyznanych w drodze wyjątku) ustaje w sytuacji, gdy ustanie którykolwiek warunek wymagany do uzyskania tego prawa (art.101 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jt.: Dz.U. z 2009 r. Nr 153 poz. 1227 ze zm.).

Warunki uzyskania renty wyjątkowej określa zaś wskazany art.83 ust.1 ustawy, wymieniając wśród nich:

- 1) posiadanie przymiotu osoby ubezpieczonej tudzież członka rodziny pozostałego po ubezpieczonym;
- 2) niespełnienie warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty wskutek szczególnych okoliczności;

3) brak możliwości podjęcia pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym z uwagi na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek;

4) brak niezbędnych środków utrzymania.

Odpadnięcie któregokolwiek ze wskazanych warunków powoduje zatem ustanie prawa do świadczenia. W konsekwencji podjęcie pracy objętej ubezpieczeniem społecznym powoduje przez wnioskodawcę podczas kontynuowania studiów skutkuje odpadnięciem przesłanki do przyznania prawa.

Renta przyznana w drodze wyjątku jest odmiennym świadczeniem od świadczeń przyznawanych w trybie ustawy po spełnieniu ustawowych przesłanek nabycia prawa, w konsekwencji odmienny jest też rygorizm w zakresie zachowania prawa do świadczenia. O ile w przypadku rent rodzinnych przyznanych w związku z wypełnieniem ustawowych przesłanek nabycia prawa do świadczenia reguły zawieszania i zmniejszania świadczenia są oparte na zasadach określonych w art. 103a-106 ustawy, o tyle w przypadku świadczeń przyznanych w drodze wyjątku, podjęcie jakiegokolwiek pracy objętej ubezpieczeniem społecznym powoduje ustanie prawa.

Niezrozumiały jest podnoszony przez pełnomocnika wnioskodawcy zarzut naruszenia art.134 pkt 1 ustawy, albowiem w aktualnym brzmieniu obowiązującym tego przepisu (tj. brzmieniu obowiązującym niezmiennie w całym okresie funkcjonowania ustawy) Wypłatę świadczeń wstrzymuje się, jeżeli powstaną okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa. Skoro więc – stosownie do art.101 pkt 1 ustawy - prawo do świadczenia ustało albowiem ustał jeden z warunków wymaganych do przyznania świadczenia, to słusznie pozwany odwołując się do art.134 pkt 1 ustawy orzekł o wstrzymaniu wypłaty świadczenia.

W odniesieniu do decyzji o zwrocie świadczenia nienależnie wypłaconego:

Jak wynika z rozważań poczynionych wyżej, prawo do świadczenia przyznanego w drodze wyjątku ustaje m.in. w związku z samym faktem podjęcia pracy objętej ubezpieczeniem społecznym i taką pracę wnioskodawca podjął. Nie zmienia tego fakt, że nie można co do zasady zaakceptować stanowiska pozwanego powielonego przez Sąd I instancji – co do ustania prawa do świadczenia „w związku z osiągnięciem przychodu z tytułu wykonywanej pracy zarobkowej albo prowadzenia pozarolniczej działalności.” Ponieważ przepis art.83 ust.1 ustawy powinien być interpretowany ściśle, więc w konsekwencji należy stwierdzić, że wyłącznie taka praca zarobkowa, z którą łączy się objęcie ubezpieczeniem społecznym będzie skutkowało ustaniem prawa do świadczenia. Szersze jednak omawianie tej materii mija się z celem z uwagi na przedmiot sprawy.

Istotą postępowania było bowiem wyłącznie ustalenie, czy wnioskodawca na podstawie udzielonego przez organ rentowy pouczenia powinien był wiedzieć o tym, że podjęcie pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym będzie skutkowało ustaniem prawa do świadczenia. Sąd Apelacyjny zgadza się z tym, że odpowiedź na takie pytanie musi być twierdząca, co wprost przekłada się na prawidłowość decyzji organu rentowego. Cech prawidłowego pouczenia nie spełniają informacje udzielane na odwrocie decyzji przyznającej i zmieniających wysokość renty rodzinnej albowiem odnoszą się one do rent, nabywanych po spełnieniu przesłanek ustawowych. W tej materii Sąd Apelacyjny w Gdańsku podziela stanowisko prezentowane w judykaturze sądów powszechnych (Por.: np.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w sprawie III AUa 1029/12, wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach w sprawie III AUa 654/12 - <http://orzeczenia.ms.gov.pl>) Już jednak w dniu 18.10.2002r. zostało skierowane do M. J. pobierającej w imieniu wnioskodawcy świadczenie pouczenie o treści zbieżnej z pouczeniem ponownie udzielonym w 2007r. Mając na względzie, że zarówno ze wskazanego pouczenia, jak też pouczeń skierowanych do wnioskodawcy i jego pełnomocnika w 2007r. jednoznacznie wynika, że „osiąganie przychodu z pracy zarobkowej” będzie skutkowało ustaniem świadczenia, to tym bardziej oczywistym jest, że takim ustaniem prawa do świadczenia będzie skutkowało podjęcie pracy wiążącej się z ubezpieczeniem społecznym, co uczynił wnioskodawca. Godzi się nadto zauważyć, że w decyzjach podwyższających świadczenie (tak np. decyzja z 21.03.2008r. k.100 akt ZUS) doręczanych już wnioskodawcy po osiągnięciu pełnoletniości, skarżący był pouczany o tym, że treść pouczenia z cz.II pkt 1-5 (dotyczącego zasad zawieszania i zmniejszania świadczeń) nie dotyczy renty przyznanej w drodze wyjątku a nadto

(cz. VI pkt 2 pouczenia), że jest on zobowiązany do powiadomienia organy rentowego o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo lub wysokość świadczeń wskazanych w (...) innej formie pisemnej. Z faktem bowiem pobierania świadczenia łączy się nie tylko prawo do domagania się wypłaty świadczenia przysługującego, ale też obowiązek wnikliwego śledzenia warunków, na jakich świadczenie przysługuje, w tym obowiązek zapoznawania się ze wszystkimi pouczeniami od momentu przyznania świadczenia. Sąd Okręgowy słusznie zaś przyjął, że zarówno wnioskodawca jak też jego pełnomocnik otrzymali w 2007r. pouczenia, z których jednoznacznie wynikało, że podjęcie przez wnioskodawcę pracy zarobkowej (a więc tym bardziej łączącej się z ubezpieczeniem społecznym) skutkowało będzie ustaniem prawa do świadczeń. Ani twierdzenia wnioskodawcy oraz jego pełnomocnika (k.37) ani też enigmatyczne zarzuty podnoszone w apelacji nie podważają słuszności tego ustalenia Sądu meriti.

Pobranie świadczenia pomimo posiadanej wiedzy co do braku podstaw do jego pobierania oraz zaniechanie obowiązku poinformowania pozwanego o okolicznościach powodujących ustanie prawa do świadczenia skutkują koniecznością uznania świadczenia za nienależne w rozumieniu art.138 ust.2 pkt 1 ustawy, co rodzi obowiązek ich zwrotu z mocy ust.1 wskazanego przepisu.

Uzupełniając wywód poczyniony przez Sąd I instancji w ostatnim fragmencie uzasadnienia oraz odnosząc się do wyrażonego w apelacji postulatu kierowania się przy rozstrzygnięciu „względami moralnymi i sytuacją materialną” wnioskodawcy wskazać należy, że kwestia odstąpienia od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń (art. 138 ust. 6 ustawy) może stać się przedmiotem rozpoznania przed organem rentowym dopiero po prawomocnym zakończeniu sporu sądowego dotyczącego prawidłowości uznania tych świadczeń z pobrane nienależnie, a od decyzji kończącej to postępowanie, przysługuje odwołanie do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych (tak też Sąd Najwyższy w sprawie I UK 39/11 – Wyrok SN z dnia 15 lipca 2011 r. LEX nr 1043985)

W tym stanie rzeczy apelacja podlegała oddaleniu stosownie do art.385 k.p.c.